

ALU i 6K REGIONEN

Å utdype mening i tekst

4. samling 22.03.2011

Vigdis Refsahl

Bredtvet kompetansesenter

Program

1. Om å være ”orddetektiver” i tekst.

Om å fokusere på ordstrukturer og oppklaring av ordenes mening i fagopplæring og ved lesing av ulike tekster – **fra 1. og 2. samling**

2. Om å bruke egne forkunnskaper og strukturerende begreper når man skal lære noe av lærer eller fra tekst.

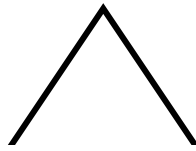
Om å bruke Begrepskartet, VØL-skjema og andre visuelle verktøy for å styrke elevenes forståelsesgrunnlag i forkant av lesing og nye læringsprosesser – **fra 2. og 3. samling**

3. Om å utdype mening i tekst.

Om å gi elevene systematisk opplæring i å bruke utdypende strategier under lesing – **samling 4**

Å utdype mening i tekst

Situasjon

Tekst

Lesesituasjon

Leseformål

Leseoppgave

Strategier

Tilnærming

Lesemåte

Lesbarhet

Ord, begreper og
språkbruk

Innholdet, eksplisitt
og implisitt

Sjanger og struktur
Forfatterens

intensjoner og bruk
av virkemidler

Leser

1. Avkodingsferdigheter
2. Ordforråd og språkforståelse
3. Bakgrunnskunnskaper
4. Tekstkunnskaper
5. Selvtillit og motivasjon
6. Bevissthet om leseformål
7. Kognitive forutsetninger
8. Aktive strategier for forståelse, læring og bruk av tekst.

Vigdis Refsahl,
Doug Buehl , 2006
etter Cook, 1986

Hva skal til for å mestre lekser?

1. En tekst som er passe vanskelig å lese

- ✓ Flytende lesing (90 % lette ord)

2. Forståelig språk og grammatikk

- ✓ Ord og begreper
- ✓ Endelser og bøyninger av ord
- ✓ Setninger og tekstbånd

3. Forkunnskaper i forhold til tekstens innhold

4. Kunnskap om tekstens struktur og virkemidler

- ✓ Overskrifter og avsnitt
- ✓ Spørsmål og oppramsinger
- ✓ Oppdelinger og tekstbokser
- ✓ Bilder eller grafiske framstillinger
- ✓ Ordforklaringer – indeks
- ✓ Nøkkelord i margen

5. Strategier for forståelse og læring

Lesemåte

Skumlese

Krever automatisert avkoding i forhold til tekstens lesbarhet, samt en bevisst holdning til hvorfor man skal lese raskt igjennom teksten.

Grundig lesing

Styrkes av bevissthet om leseformål og valgt Tilnæringsmåte, samt strategier for tekstmestring, forståelse og læring, når det er aktuelt.

Søkelesing

Krever kunnskap om relevante ord som angir det man er ute etter, kombinert med skumlesing og grundig lesing etter behov. Leseformålet er klart.

Tilnærming til tekst

*Leseformålet og tekstens strukturer angir
bestemte måter å tenke på under lesing*

- ✓ Oppleve
- ✓ Beskrive eller definere noe
- ✓ Forstå årsaker og virkninger
- ✓ Forstår prosesser eller framgangsmåter
- ✓ Sammenligne og kontrastere noe
- ✓ Forstå begrunnelser for en påstand
- ✓ Løse et problem

Vigdis Refsahl, 09 etter Buehl, 2006

Strategisk lesing

Før

1. Sjekke leseformål og tekstens "krav"
2. Velge aktuell lese- og tilnæringsmåte og planlegge relevant strategibruk:
3. *Tenke igjennom og **knytte forbindelser** til egne erfaringer, ideer og **forkunnskaper***
4. *Stille **spørsmål** og søke etter svar*
5. **Forutsi** og **bekreft** det som kommer

Under

6. **Oppklare** uklarheter og fikse problemer
7. *Utdype, visualisere og "leve seg inn i" ...*
8. **Trekke slutninger** om implisitt innhold
9. *Søke etter sammenhenger og **oppsummere** hovedmomenter.*
10. Reformulere innholdet etter egen forståelse og tenkning

Etter

11. Organisere innholdet hensiktsmessig i forhold til *tekst, oppgave og leseformål*
12. Vurder tekstens innhold, forfatterens intensjoner og bruk av virkemidler
13. Vurdere og anvende innholdet videre

Leseforskere om leseforståelse

**Palinscar og
Brown, 1984**

4 basis

strategier

ved resiprok

læring:

- ✓ Å stille spørsmål
- ✓ Å gjøre forutsigelser
- ✓ Å oppklare uklarheter
- ✓ Oppsummere hovedinnhold

Jeff Ziers, 2004

6 grunnleggende

lesevaner:

- ✓ Søke etter hovedmomenter
- ✓ Knytte forbindelser til forkunnskaper
- ✓ Trekke slutninger og tenke framover
- ✓ Lage spørsmål og søke svar
- ✓ Lære ordenes betydning
- ✓ Følge med på egen forståelse

Å stoppe opp mens man leser

- Hva lurer jeg på?
- Hva vet jeg om dette fra før?
- Hva skjer videre?
- Hva tenker jeg nå?
- Forstår jeg dette?
- Dette forstår jeg ikke:

Lese om igjen - *har jeg lest riktig?*

Lese videre - *hva skjedde?*

Hva betyr - *ordet? Setningen?*

- Hva handler det om?
- Hva har forfatteren ment?
- Hva mener jeg?

Vigdis Refsahl, etter USA National Reading Panel, 2000

Generelle prinsipper for lese- og strategiopplæring

1. Styrk **elevenes bevissthet** om seg selv, sin situasjon og sin egen læring
2. **Bruk elevenes erfaringer og forkunnskaper** –"Frontlast" all lesing
3. **Introduser og modeller** strategibruk gjennom egen undervisning
4. Sørg for en **gradvis selvstendigjøring** av elevene gjennom **4 trinn**
5. La elevene **drøfte** og **samarbeide** om lesing og tolkninger av tekster
6. Bruk **spørsmål** og skap **dialoger** som stimulerer til selvstendig tenkning
7. Varier med kroppslige bevegelser, konkrete, roller, lek og musikk
8. **Visualiser** med bilder, skisser, skjemaer og ulike organiseringsmåter
9. Snakk om strategier **før- under- etter** lesing
10. Styrk språk som handler om *tekster, lesing, strategier og læring*
11. Planlegg **systematisk strategiopplæring** gjennom hele skoleåret

Fra Zievs, 06

Ref. Rune Andreassen, HiØ, i

"Leseforståelse" Ivar Bråten red., 2007

Explicit Explanations

Irene W. Gaskins, Ed.D.

Benchmark School

WHAT: (When first introduced)	"Today we are going to learn...."
(After introduced)	"What this means is...."
	"What strategy have we been learning?"
WHY: (When first introduced)	"This is an important strategy because...."
(After introduced)	"Why is..... an important strategy?"
	"How will it help you understand and remember?"
WHEN: (When first introduced)	"You can use this strategy when...."
	"Tomorrow I want you to tell me a time during your studies when you used the strategy we are learning."
(After introduced)	"When did you use the strategy?"
HOW: (When first introduced)	Tell students how to do the strategy.
	Be very explicit about the self-talk (what students should say to themselves as they employ the strategy).

Illustrate the strategy with a personal experience.

(After introduced)	"Can someone tell me how to do the strategy we are learning?"
	"What do you say to yourself to guide yourself in using the strategy?"

MODEL: (When first introduced)	Model the process objective using real text.
(After introduced)	Teacher continues to model and occasionally asks a student to help with the modeling or model independently.

GRADUAL RELEASE OF RESPONSIBILITY: Walk students through the process of implementing the strategy taught, scaffolding (providing support as necessary).

Re-explain and elaborate where students exhibit difficulty.
As students demonstrate readiness to take over control of strategy use, provide only the amount of support/scaffolding needed for success.

Direkte forståelsesundervisning

Høytlesing

Introdusere ny tekst, nytt språk og nye utfordringer
Modeller interesse for innholdet og strategibruk
Tenk høyt og forklar hva du gjør
Før en dialog om teksten, innholdet, tolkninger og mulige strategier – tilpasset situasjon og leseformål

Felles lesing

Felles tekst eller storbok - tilpasset elevenes avkodingsnivå
Introduser og snakk om tekstens kvalitet, leseformål og strategibruk
Fokuser på leseflyt – les gjerne flere ganger
Sørg for en gradvis overgang mot mer selvstendig lesing av elevgruppa
Diskuter hva som er lurt å gjøre før- under og etter lesing
La elevene utveksle egne tolkninger, tanker og ideer
Evaluer lesingen sammen med elevene

Veiledet lesing

Lærer forbereder en tilpasset tekst og aktuell leseoppgave
Forklar grundig hva elevene skal øve seg på hver gang
Elevene leser høyt i grupper eller enkeltvis
Lærer veileder elevene i strategibruk og stimulerer dem til å snakke om og drøft både tekst og tolkninger med hverandre
Evaluer lesingen sammen med elevene

Selvstendig lesing og tekstarbeid

Lærer forbereder en tilpasset tekst og aktuell leseoppgave
Forklar grundig hva elevene skal øve seg på hver gang
Elevene bruker strategier og arbeidsmetoder de har lært
Elevene skriver en leselogg, egenvurdering eller rapport

Fra Lese for livet, New Zealand, 1996

”Tenk høyt” og modellering

Fortell høyt hvordan du tenker om:

- ✓ Innholdet, tekstens kvalitet og leseformål
- ✓ Egne erfaringer og forkunnskaper
- ✓ Paralleller i virkeligheten
- ✓ Spørsmål som kan stilles til teksten
- ✓ Ting som kan komme videre i teksten
- ✓ Implisitt innhold
- ✓ Visualiseringer og utbroderinger
- ✓ oppsummeringer etter hvert og til slutt.

Demonstrer hvordan du **overvåker** egen lesing og

løser problemer som oppstår underveis:

- ✓ leser noe om igjen
- ✓ sjekker både avkoding og forståelse
- ✓ leser videre
- ✓ stiller nye spørsmål

Organiserer og **anvender** innholdet videre

Fra Zievs, 2006

Felles høytlesing og modellering

1. Introduser teksten og eventuell strategi som elevene skal lære.
2. Forklar nye og vanskelig ord som kommer i teksten
3. Aktiver forkunnskap og diskuter litt med elevene før teksten leses
4. Les teksten rolig, med tydelig uttale og prosodi
5. Stopp opp *av og til* og ”tenk høyt” –bruk strategien elevene skal lære.
6. Diskuter innholdet med elevene etter at teksten er lest
7. Evaluer teksten sammen med elevene - fokuser på opplevelsen og snakk om strategien.

Veiledet lesing

1. Bli enige om lesemåter og strategibruk før lesing - aktiver forkunnskaper i gruppa.
2. Gjennomgå tekstens krav og formål med lesingen før de begynner å lese en og en.
3. Tilpass og grader hjelp og støtte til hver enkelt elev, både med tanke på leseteknikk og strategibruk, kun korte stopp underveis. Kombinerer med modellering om det trengs – se også *resiprok leseundervisning*.
4. Drøft i gruppa etterpå om hvordan teksten kan tolkes og hvordan strategiene fungerer som hjelp til å oppnå leseformålet.

Å lære å lese mellom linjene

Å tenke ut implisitt innhold

1. Still spørsmål om noe som ikke direkte står i teksten
2. Finn mulige svar
3. Finn støtte for svaret i teksten
4. Forklar egne tanker og resonnementer

Modeller først og la så elevene gradvis prøve seg på hvert av trinnene i prosessen.

Pearson og Leys 1985 (To make inferences from text)

Fakta	Tolkning

Påstand	Bevis

Fra Santa og Engen, "Lære å lære", 1996

Selvstendig lesing

Lærerens rolle

Bestemme lærerens rolle i forhold til elevenes leseoppgave og behov for støtte mens de skal lese.

Å utforske språket

Bygg opp et ordforråd elevene kan diskutere tekst og tekstinhold med
"Diskusjonsspråket" består av begrepssystemer, verb og språklige uttrykk
som kan brukes til å beskrive ting, fortelle om noe og diskutere med.

Å tenke kritisk

Tren elevene å stille kritiske spørsmål til innholdet, forfatterens
intensjoner, kompetanse og bruk av virkemidler
La elevene gjøre rede for egne tolkninger og meninger om innholdet

Å bearbeide informasjonen

Sørg for at elevene kan reformulere og snakke om innholdet på en
selvstendig måte, gjerne også presentere det på en annen måte enn det
forfatteren har gjort.

Fra New Zealand, 1996

Selvstendig lesing

1. Varier tekstsjangre og leseformål
2. Bruk ulike tilbakemeldingsmåter som logger, sammendrag, bokrapporter m.m.
3. Tydeliggjør hva de skal gjøre

”før – under – og etter” lesing:

- * Punkter i et arbeidsprogram
- * Leseskjema eller novelleskjema
- * leselogg eller responslogg
- * Påstand-bevis skjema (kolonne)
- * fakta – tolkning skjema (kolonne)

4. Kombiner gjerne med samarbeidslæring, skriveopplæring og andre skoleoppgaver.

Leseplan for

Mål:

Først

Imens

Etter

Tekstarbeid i grupper

Diallogger og responslogger

Elevene leser og gir hverandre responser på det de har lest, gjennom små tekster, tegninger eller på andre måter. La dem sammenligne og snakke om ulike tolkninger.

Carola santa og Liv Engen: "Lære å lære", 1996

Elevene lager spørsmål til hverandre fra tekster

FoSS = forholdet mellom spørsmål og svar

/ teksten

/ hodet

Enkle faktaspørsmål <i>Finner svaret ett sted</i>	Fortolkende spørsmål <i>Leseren må slutte seg til svaret ved å bruke egne forkunnskaper og ideer.</i>
Omfattende faktaspørsmål <i>Svaret står flere steder</i>	Kritisk spørsmål <i>Leseren tenker helt selv</i>

Santa og Engen: "Lære å lære",

”Bare spør”

OPPKLARINGER UNDER LESING:

Dette viser til felles tekstarbeid, i klassen eller i grupper, hvor elevene oppfordres til å stille spørsmål om ting de ikke forstår eller som de gjerne vil vite mer om.

Lesesirkler

Bruke to-kolonnenotat for novelle eller roman:

- ✓ Hva vet du om tid og sted?
- ✓ Hva vet du om hovedpersonene?
- ✓ Hva er hovedproblemet her?
- ✓ Ble problemet løst? – Hvordan ble det løst?

Fra Zievs,06

Rollekort i gruppearbeid

fra ” Bok i bruk” – www.lesesenteret.no

OPPLYSEREN: Beskriver et avsnitt som skaper bilde i hodet

KOBLEREN: Finner noe i teksten som minner om noe han/hun har sett, opplevd selv eller hørt om fra før

ORDKUNSTNER: Finner ord som er nye, vanskelige eller viktige

AVSNITTSGUIDE: Finner at avsnitt han/hun ønsker å fremheve

REGISSØR: Stiller spørsmål som hjelper gruppa i gang med diskusjon: hva, hvem, hvordan, hvorfor

Visualiseringer

Utdyping av tekstinnhold

Mentale bilder på grunnlag av hukommelse av hvordan ting ser ut, pleier å være eller oppleves ("skjemaer").

Dette kan inkludere stemninger, følelser, lukter og lyder.

Visualisering er et verktøy for å trekke ut essensen i en tekst og bygge videre på innholdet ved å sette dem inn i tidligere skjemaer. Gammel og ny informasjon danner nye helheter – noen ganger en "indre film"

Organisering av tekstinnhold ("mindmaps")

Visualiseringer trekker ut det viktigste og setter de ulike elementene inn i en sammenheng – "det mentale bildet".

I fagtekster kan dette brukes strategisk ved at visuelle strukturer eller skjemaer hjelper en elev til å sette ting inn i bestemte faglige sammenhenger, som deler i en helhet, i rekkefølge, i nivåer eller opp mot hverandre på ulike måter.

Visuelle strukturer på tavle eller papir blir til indre tenkemåter – det er lettere å tenke på og huske noe når man kan se det for seg

Fra Zievs,06